© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISH

Abdukarimov Akbar G‘anisherovich
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti koordinatori, Toshkent shahar,
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.22834527

Annotatsiya. Tezisda raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy risklarni boshqarishning o‘ziga xos jihatlari tadqiq etiladi. Moliyaviy riskning mohiyati va turlari, raqamlashtirish jarayonining risklar tabiatiga ta’siri hamda zamonaviy texnologiyalar (sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar, blokcheyn) yordamida risklarni boshqarish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Risklarni kamaytirishga qaratilgan tavsiyalar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: moliyaviy risk, risk-menejment, raqamli iqtisodiyot, kiberrisk, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar, blokcheyn, moliyaviy barqarorlik.

Kirish

So‘nggi o‘n yillikda iqtisodiyotning jadal raqamlashuvi moliyaviy munosabatlar tabiatini tubdan o‘zgartirmoqda. Elektron to‘lovlar, moliyaviy texnologiyalar (fintex), onlayn platformalar va avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish tizimlarining keng joriy etilishi bir tomondan moliyaviy operatsiyalar tezligi va qulayligini oshirsa, ikkinchi tomondan yangi turdagi risklarni keltirib chiqarmoqda.

Shu sababli raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy risklarni o‘z vaqtida aniqlash, baholash va boshqarish korxonalar hamda moliyaviy institutlarning barqaror faoliyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lmoqda.

Asosiy qism

Moliyaviy risk - bu moliyaviy operatsiyalar natijasida kutilgan daromadning to‘liq yoki qisman qo‘lga kiritilmasligi yoxud zarar ko‘rish ehtimolidir. An’anaviy tasnifga ko‘ra moliyaviy risklar quyidagi asosiy turlarga bo‘linadi:

- kredit riski - qarzdorning o‘z majburiyatlarini bajarmaslik ehtimoli;
- bozor riski - foiz stavkalari, valyuta kurslari va aktivlar narxlarining noqulay o‘zgarishi bilan bog‘liq risk;
- likvidlik riski - majburiyatlarni o‘z vaqtida qoplash uchun mablag‘ yetishmovchiligi riski;
- operatsion risk - ichki jarayonlar, tizimlar yoki inson omilidagi nuqsonlar oqibatida yuzaga keladigan risk.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida yuqoridagi an’anaviy risklarga yangi, o‘ziga xos risklar qo‘shiladi. Ular orasida kiberxavfsizlik risklari (ma’lumotlar o‘g‘irlanishi, xakerlik hujumlari, tizimlarning ishdan chiqishi), texnologik risklar (dasturiy ta’minot xatolari, algoritmlarning noto‘g‘ri ishlashi), shuningdek shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish bilan bog‘liq risklar alohida o‘rin tutadi. Operatsiyalar tezligining oshishi risklarning tarqalish sur’atini ham keskin oshiradi.

Ayni paytda raqamli texnologiyalar risklarni boshqarishning yangi va samarali vositalarini ham taqdim etadi. Zamonaviy risk-menejment quyidagi imkoniyatlarga tayanadi:

- katta ma’lumotlar (Big Data) tahlili - ko‘p hajmli ma’lumotlarni qayta ishlash orqali yashirin qonuniyatlar va potensial tahdidlarni aniqlash imkonini beradi;
- sun’iy intellekt va mashinali o‘qitish - qarzdorlarning to‘lov qobiliyatini baholashda, firibgarlik operatsiyalarini real vaqtda aniqlashda hamda risklarni bashoratlashda qo‘llaniladi;

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

- blokcheyn texnologiyasi - operatsiyalarning shaffofligi va o‘zgarmasligini ta’minlab, kredit va operatsion risklarni kamaytiradi;
- avtomatlashtirilgan monitoring va erta ogohlantirish tizimlari - risk ko‘rsatkichlarini uzluksiz kuzatib borish orqali qarorlarni o‘z vaqtida qabul qilishga xizmat qiladi.

Risklarni boshqarishning umumiy jarayoni to‘rt bosqichdan iborat bo‘lib qoladi: risklarni aniqlash, ularni miqdoriy va sifat jihatidan baholash, boshqaruv usulini tanlash (risklardan qochish, kamaytirish, diversifikatsiya, sug‘urta yoki qabul qilish) va natijalarni nazorat qilish. Raqamli sharoitda ushbu bosqichlarning barchasi avtomatlashtirilishi va tezlashtirilishi mumkin, biroq bu inson tomonidan olib boriladigan nazorat va etik javobgarlik ahamiyatini kamaytirmaydi.

Xulosa

Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, raqamli iqtisodiyot moliyaviy risklarning tarkibini murakkablashtirar ekan, ayni paytda ularni boshqarishning yangi imkoniyatlarini ham ochib beradi. Muvaffaqiyatli risk-menejment uchun an’anaviy usullarni sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar va blokcheyn kabi zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish, kiberxavfsizlikni ta’minlash hamda malakali kadrlar salohiyatini oshirish talab etiladi. Faqat shunday kompleks yondashuvgina moliyaviy barqarorlikni ta’minlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hull J. Risk Management and Financial Institutions. - Wiley, 2018.
2. McNeil A., Frey R., Embrechts P. Quantitative Risk Management. - Princeton University Press, 2015.
3. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya: darslik. - Toshkent: “Iqtisod-moliya”, 2021.
4. Tapscott D., Tapscott A. Blockchain Revolution. - Penguin, 2016.
5. Xudoyqulov S.K. Moliyaviy risklarni boshqarish. - Toshkent, 2022.